

Az első kétoldalú tárgyalások Csehszlovákia és Magyarország között (1921) – Mariánské Lázně

(II. rész)

ENDRE TÓTH

THE FIRST BILATERAL DISCUSSION BETWEEN CZECHOSLOVAKIA
AND HUNGARY (1921) – MARIÁNSKÉ LÁZNĚ (II. PART)

943.7“1921“

943.9“1921“

327(437:439)“1921“

327(439:437)“1921“

Efforts for the restoration of Charles Habsburg, ex-emperor at the end of March 1921. Estrangement of the Czechoslovak-Hungarian bilateral relationships due to the king issue. István Bethlen, the new Hungarian Prime Minister urges to continue the first Czechoslovak-Hungarian discussions in Bruck (14th – 15th March 1921). Relationships renewal, preparation of the discussion. Discussions in Mariánské Lázně (23rd – 24th June 1921) between the two Ministers of Foreign Affairs, Edvard Beneš and Miklós Bánffy. Results of the discussions.

II. A Mariánské Lázně-i tárgyalások (1921. június 23–24.)

Csehszlovákia és a háború utáni Magyarország fennállásának második, Mariánské Lázně-i kétoldalú miniszteri szintű találkozójára, amelyre 1921. június 23-án és 24-én került sor, a magyar delegáció gróf Bánffy Miklós külügyminiszter vezetésével június 22-én, szerdán, vonattal, Prágán keresztül érkezett.¹⁴⁵ A magyar delegációban, ami a politikusokat illeti, a külügyminiszter mellett helyet kapott a volt miniszterelnök, gróf Teleki Pál, aki az ausztriai Bruckban tartott első kétoldalú találkozón is jelen volt, és ezúttal mint a magyar Országgyűlés képviselője vett részt a tárgyaláson, ezenkívül természetesen ott volt a második kétoldalú találkozó előkészítésénél is főszerepet játszó legfontosabb háttérpolitikai közvetítő, gróf Szapáry László, akinek részvételét a *České slovo* szerint „egyes körök mint a tárgyalások pozitív eredményeinek szempontjából előnyös körülményt értékelték”.¹⁴⁶ A magyar delegáció tagja volt még – a magyar külügyminiszter június 19-én kelt távirata szerint – Scitovszky Tibor államtitkár is.¹⁴⁷ Bár a magyar diplomácia csehszlovákiai képviselője jelenlétét a magyar külügyminisztérium idevonatkozó levelezése nem jelzi, valószínű, hogy a brucki találkozóhoz hasonlóan ezen a találkozón is jelen volt annak ellenére, hogy a diplomáciai képviselői szerepkörét a csehszlovák–magyar kapcsolatok terén Szapáry gróf de facto átvette tőle. A már említett személyeken kívül a *České slovo* június 22-i száma további résztvevők jelenlétét közli, név szerint gróf Khuen-Héderváry Sándor követségi tanácsosét,¹⁴⁸ Walko Lajos pénzügyminisztériumi titkárét, illetve megemlíti a magyar diplomácia csehszlovákiai képviselőjének tervezett részvételét is.¹⁴⁹ A miniszteri szintű találkozó és a bizottsági szintű tárgyalások összefonódása kapcsán a *České slovo* néhány szakértő jelenlétét is közli.¹⁵⁰ Érdekes tény, hogy a találkozón magyar részről a miniszterelnök, Bethlen gróf helyett a volt miniszterelnök, Teleki vett részt. Ezzel a magyar fél – mivel Teleki miniszterelnökként résztvevője volt a brucki találkozóknak, amelyre a Mariánské Lázně-i találkozó szervesen kapcsolódott – valószínűleg a tárgyalások folytonosságának megőrzésére törekedett. A *České slovo* Sza-

páry mellett Teleki részvételét is üdvözlötte, és jelenlétét azzal indokolta, hogy Teleki „Benešsel már Bruckban is jól megértették egymást”.¹⁵¹

A politikai megbeszélésen csehszlovák oldalról Beneš külügyminiszter vezetésével Jan Masaryk és Jan Krčmář követségi tanácsos – ők jelen voltak a brucki tárgyalásokon is –, továbbá František Chvalovský, Igor Hrušovský¹⁵² képviselő és Peroutka¹⁵³ osztályvezető vett részt. A delegáció június 22-én délután autóval érkezett Mariánské Lázněba.¹⁵⁴

Az a tény, hogy a találkozó már nem titokban, hanem a nagy nyilvánosság előtt zajlott, lehetővé tette annak sajtó által való követését, azaz a nyilvánosság tudomást szerezhetett a találkozó érdekességeiről és legalább hozzávetőlegesen a zárt ajtók mögött folyó megbeszélések témáiról. A tárgyaló felek közötti oldottabb légkör bizonyítékeként például a *České slovo* megemlíti, hogy a két delegáció ugyanabban az épületben volt elszállásolva.¹⁵⁵ Ugyanakkor a sajtónak alkalmat nyílt a készülő találkozóval kapcsolatos kérdéseket egyenesen a magyar külügyminiszterhez intézni, és az olvasókkal, bár csak teljesen általános jellegű információkat, azokat viszont a legkompetensebb egyén tolmácsolásával közölni: „Dr. Benešsel még Bruckban megegyeztünk, hogy a tárgyalások befejezése előtt, kölcsönös beleegyezés nélkül nem hozunk semmit nyilvánosságra. Mariánské Lázněban elsősorban jogi és pénzügyi kérdésekről fogunk tárgyalni.”¹⁵⁶ Ugyanilyen tartózkodó volt Bánffy is a Csehszlovákia irányában tapasztalható magyarországi hangulatra vonatkozó kérdésre adott válasza: „Szeretnénk, ha a két ország viszonya barátságosabb lenne.”¹⁵⁷

Az általános közhangulatról, pontosabban a Csehszlovák közvélemény Magyarországot érintő nézeteiről a készülő tárgyalások kapcsán a magyarországi *Jövő* című napilap prágai tudósítójának volt alkalmat tudósítani, aki a csehszlovák parlament törvényhozóit, név szerint Václav Klofáč szenátort, a Csehszlovák Nemzetiszociális Párt elnökét és Rudolf Bechyně képviselőt, a Csehszlovák Szociáldemokrata munkáspárt vezetésének tagját szólította meg, akik a magyarországi helyzettel kapcsolatban meglehetősen szkeptikusan vélekedtek.¹⁵⁸ Klofáč többek között megjegyezte, hogy nem hisz „a hivatalban lévő magyar kormány békés szándékaiban”,¹⁵⁹ ugyanakkor hozzátette, hogy nagy érdeklődéssel várja a csehszlovák–magyar tárgyalások eredményeit.¹⁶⁰ A csehszlovákiai közvélemény Magyarország irányában táplált érzelmeit jól illusztrálják Klofáč szavai: „Ha ott a reakció erői irányítanak, nagyon is üdvösnek tartom, hogy a magyar külügyminiszter hozzánk látogat, mivel így lehetősége nyílik személyesen meggyőződnie arról, hogy milyen erők mozgatják ma Közép-Európa politikáját. Amíg Magyarországon nem győz a demokrácia, kénytelen vagyok az ilyen és hasonló találkozókra szkeptikusan vélekedni. Magyarország nem zárkozhat el a kor szelleme elől.”¹⁶¹ Hasonló hangnemben szól Bechyně képviselő is, aki kiemelte annak szükségességét, hogy leszereljék „Horthy hadseregét”,¹⁶² ami szerinte azt eredményezné, hogy az „elnyomott magyarországi demokratikus erők kerüljenek hatalomra, és az ország kinyilváníthatná tényleges akaratát”.¹⁶³

Ami a második csehszlovák–magyar kétoldalú tárgyalásokkal szemben támasztott elvárásokat illeti, az előre bejelentett szakmai jellegű megbeszélés ténye és a Bruckban megbeszéltek szakértői bizottságok elindítása miatt a tárgyalások sikeres végbemenetelét jósolták, konkrét eredményként a „szakmai megbeszélések eredményes lefolyását”¹⁶⁴ várták az egyes bizottságokon belül, illetve a két ország közötti kereskedelmi egyezmény megkötésének meggyorsítását remélték.¹⁶⁵ A sajtó

ugyanakkor arra is figyelmeztetett, hogy tárgyalások témái között „kényes és fontos kérdések”¹⁶⁶ is helyet kaptak, amelyek megoldásával kapcsolatban Magyarország a legnagyobb engedményekre is kész (!).¹⁶⁷ A csehszlovák belpolitikai helyzet gyökeres megváltozása, amely Magyarország Csehszlovákiával szembeni pozícióját akár a márciusi állapotokhoz képest is teljesen megváltoztatta – lásd a trianoni békeszerződés Nagy-Britannia és elsősorban a szerződést aláíró nagyhatalmak közül az utolsó, Franciaország általi ratifikációját, Károly húsvéti restaurációs kísérletét és annak következményeként a Csehszlovákia, Jugoszlávia és Románia között összehangolt közép-európai politikát –, tényleges alapot nyújtva ahhoz a csehszlovák magatartáshoz, amely Magyarországot mint a közös problémák megoldásában készségesebb hozzáállást tanúsító felet vélte látni. Végül is a Mariánské Lázně-i találkozó a bruckival összehasonlítva valóban más jelleggel bírt, úgy fogalmazhatnánk, hogy ezúttal a tárgyalások közelebb álltak a csehszlovák fél elképzeléseihöz.

A második csehszlovák–magyar kétoldalú miniszteri szintű találkozó három ülés közül az első kettőt június 23-án szerdán délelőtt, illetve délután, a harmadikat a következő nap délelőttjén tartották Bánffy, Teleki és Beneš „magánlakosztályain”,¹⁶⁸ a Mariánské Lázně-i Miramonte-villában.¹⁶⁹ Az ülések összesen kilenc és negyed óráig tartottak.¹⁷⁰ A miniszteri találkozó az első ülés első fordulójával június 23-án fél tizenegy előtt Beneš „fogadóhelyiségében”,¹⁷¹ a csehszlovák külügyminiszter „tanácsadóival”¹⁷² folytatott körülbelül egyórás megbeszélése után kezdődött és fél kettőig tartott.¹⁷³ Magyar oldalról ugyanúgy, mint a következő két ülés során, Bánffy miniszterelnök, Teleki és Szapáry volt jelen.¹⁷⁴ Azt, hogy Beneš mellett ki volt még közvetlen jelen a csehszlovák fél részéről, sem a sajtó, sem a magyar fél által június 24-én készített jegyzőkönyv nem közli.¹⁷⁵

A második kétoldalú csehszlovák–magyar találkozó lefolyását, illetve tartalmát közlő legfontosabb forrás – ugyanúgy, mint az első találkozó esetében – a magyar fél, pontosabban a magyar külügyminiszter által készített jegyzőkönyv, amely viszont rendkívül tömör, összefoglaló jellegű és főleg csak az első tárgyalási nap egyes megtárgyalt pontjainak eredményeit tartalmazza. Mi több, jegyzőkönyvről még így is csak idézőjelben beszélhetünk, hiszen az okiratot a résztvevő felek nem látták el aláírásukkal. Továbbá ugyanúgy, mint a brucki találkozó esetében betekinthezünk a két ország napi sajtójába, amely a brucki találkozóval ellentétben az esemény nyilvános lebonyolítása miatt némileg pontosabb információkat közölhetett egyrészt a tárgyalás hátterét, másrészt annak tartalmát illetően is.

Az első ülés kezdetekor a felek megegyeztek, hogy elsőként a szakértői bizottságok munkája során felmerült problémákat tárgyalják meg. Ezzel összhangban tehát a legalapvetőbb kétoldalú viszonyok rendezésével kapcsolatos kérdéseket, a jogi-politikai bizottság tárgyalásán felmerülő kölcsönös amnesztia és az örökölt állami hivatalnokok problémáját tárgyalták meg.¹⁷⁶ A legsúlyosabb problémának, amely mindkét tárgyalási nap üléseit végigkísérte, éppen a kölcsönös amnesztia kérdése bizonyult, mivel annak megoldására a két félnek teljesen más ügyrendi elképzelései voltak. A magyar fél a Bruckban lefektetett alapelvekre hivatkozva megkülönböztetés nélküli általános amnesztiát követelt.¹⁷⁷ Beneš ezzel szemben – bár nem volt kifogása az eredetileg magyar állampolgárokkal vagy a magyar nemzetiséget választókkal szemben – egy, a csehszlovák állampolgárok olyan kategóriájának bevezetését kezdeményezte, amely azokat a csehszlovák állami hivatalok esküje alatt álló

személyeket foglalná magában, akik Csehszlovákia-ellenes tevékenységben vettek részt, viszont azáltal, hogy magyar állampolgároknak vallják magukat, az általános kétoldali amnesztiában való megegyezés esetén kikerülnének a csehszlovák igazságszolgáltatás hatásköréből. Beneš ezzel kapcsolatban konkrétan Jehlicska Ferenc (František Jehlicska) és Dvorcsák Viktor nevét említette.¹⁷⁸ A Mariánské Lázně-i tárgyalások során a magyar delegáció végül is elfogadta a Beneš által definiált egyének fentebb említett kategóriáját, ugyanakkor figyelmeztetett, ezek a kivételek nem haladhatják meg ezen üldözöttek nagyon alacsony százalékarányát.¹⁷⁹ Az amnesztia és a csehszlovák fél által követelt kivételek meghatározása volt a Prágában üléselő jogi-politikai bizottság témája is, párhuzamosan a Mariánské Lázně-i miniszteri szintű tárgyalás második napjának programjával. Ennek kapcsán arra figyelmeztettek, hogy a csehszlovák delegáció tagjai megpróbálták – a magyar delegáció összehívásának szándékával – a csehszlovák fél által már korábban elfogadott állásponton alapuló kezdeményezéseket keresztülvinni.¹⁸⁰

A miniszterek találkozásával párhuzamosan a jogi-politikai kérdésekkel foglalkozó küldöttek, a magyar igazságügyi minisztérium küldöttei és a csehszlovák fél képviselői a következő alapvető kérdésköröket tárgyalták meg:

- a) a bűnözők kölcsönös kiadatása és a büntetőeljárás ügyekben való együttműködés;
- b) törvényszéki együttműködés polgári perekben;
- c) okiratok hitelesítése,
- d) gyámsági ügyek összehangolása.¹⁸¹

Ezeket kívül megtárgyalták a Csehszlovákiában tartózkodó magyar jogi személyek kérdését is. Ebben az ügyben „rövid eszmecsere”¹⁸² után a felek megegyezésre jutottak, amelynek alapján, egyebek mellett, a magyar delegáció megerősítette az említett személyek teljes alárendeltségét a „kompetens csehszlovák törvényes hatalomnak”.¹⁸³ Az aktív, illetve nyugdíjazott állami hivatalnokok ügyében kezdett vita viszont sokkal összetettebbnek bizonyult, és nem is vezetett egyezséghez, ezen a téren mindkét fél ragaszkodott eredeti álláspontjához.¹⁸⁴

A tárgyalás következő említést érdemlő pontja a kétoldali kereskedelmi szerződés kérdése volt, amelynek keretén belül a felek csupán kicserélték a kérdéssel kapcsolatos általános nézeteiket. A magyar jegyzőkönyv szerint Beneš abban az értelemben nyilatkozott, hogy a csehszlovák fél nem igényel semmilyen különleges előnyöket, és megelégszik bármilyen engedménnyel, amelyet a magyar fél kereskedelmi szempontból megfelelőnek tart. Beneš az esetleges kereskedelmi egyezmény kapcsán kiállt annak általános jellege mellett, amely nem juttat bizonyos kereskedelmi és ipari területeket, illetve egyes személyeket vagy vállalatokat előnyös pozícióba, továbbá megemlítette, illetve figyelmeztetett, hogy Csehszlovákia egyáltalán nincs rászorulva a Magyarországgal kötendő kereskedelmi egyezményre.¹⁸⁵ A kölcsönös kereskedelmi kapcsolatokat illető kérdések megtárgyalása után viszont Beneš álláspontja barátságosabbá vált, és a felek megbeszélték, hogy néhány, Magyarország számára előnytelen kereskedelmi akadályt a trianoni békeszerződés 205. paragrafusára alapján fel lehetne számolni, illetve néhány problémára, amely nem lenne megoldható a békeszerződés említett cikkelye alapján, a kereskedelmi egyezményen kívüli ad hoc megoldást találhatnának. A tárgyaló felek abban is meggyeztek, hogy ezekben a kérdésekben a kezdeményező szerep a csehszlovák oldalon marad. A kérdéskörrel kapcsolatban viszont a magyar külügyminiszter azon gya-

nújának adott hangot, hogy a csehszlovák fél azért vonakodik szélesebb körű kereskedelmi egyezményekről tárgyalni, mert az a területi engedményekről való tárgyalásra kötelezné őket.¹⁸⁶

A szakértői bizottságokban tárgyalt kérdéseket illetően a felek elemezték a pénzügyi bizottság munkáját, azon belül is az egyes országok állampolgárainak a másik ország állampolgárai irányában fennálló tartozásainak a kormányra való átruházásának kérdését. Beneš ezzel kapcsolatban először de facto a tartozások eltörlését ajánlotta, később tanácsadójára hivatkozva rámutatott a békeszerződés tartozásokkal kapcsolatos rendelkezéseire, és kifejezte bizonytalanságát, hogy közös meg egyezéssel figyelmen kívül lehet-e hagyni ezen rendelkezéseket. Mindenesetre a felek a keretegyezmény megkötéséig nem jutottak el, mivel Beneš azt javasolta, hogy ebben a kérdéskörben kérjék ki a Nagykövetek Konferenciájának vagy a Nemzetek Szövetségének véleményét.¹⁸⁷

Az ülésen a gazdasági kérdések között szóba került még a Csehszlovákia által követelt hadikölcsönkötvények honosítása, melynek kapcsán a magyar fél figyelmeztette Beneš, hogy nem lehetséges azok Csehszlovákiának való odaítélése, amíg az továbbra is a kölcsön hetvenöt százalékát követeli. Ezenkívül megtárgyalták a földreform végrehajtásának nemzetiségi szempontokat figyelembe vevő kérdéseit. Ezzel kapcsolatban a csehszlovák fél előzetesen azt ajánlotta, hogy a konkrétan felmerülő problémákkal egyenesen a kompetens hivatalokban foglalkozhatnának.¹⁸⁸

Azt, hogy a második csehszlovák–magyar kétoldalú találkozáson mely politikai jellegű kérdések milyen formában és milyen részletességgel kerültek megtárgyalásra, a magyar jegyzőkönyv alapján nem tudjuk megítélni. Csak az tudható, hogy ezek a kérdések szóba kerültek, ezt a csehszlovák külügyminisztérium körtávirata is bizonyítja, ahol ez áll: „A politikai kérdések tekintetében a magyarok jelentős mértékben közeledtek az általunk képviselt tényleges állapotokat elismerő állásponthoz.”¹⁸⁹ Emellett az általános megállapítás mellett, amely a politikai jellegű kérdések jelenlétét illeti, tudjuk, hogy a június 23-i, délutáni ülés, amely hattól negyed kilencig tartott,¹⁹⁰ tényleg foglalkozott általános jellegű politikai kérdésekkel.¹⁹¹ A magyar jegyzőkönyv viszont csak a Beneš által felvetett, Szlovákiában működő magyar nem hivatalos adminisztratív szervezetek és az irredentizmus kérdését említi. A magyar külügyminiszter az adminisztratív szervezetekkel kapcsolatban hangsúlyozta az ügy belső jellegét, illetve azt, hogy erről a magyar fél senkivel sem hajlandó vitába bocsátkozni, ugyanakkor megnyugtatta Beneš, hogy a szóban forgó nem hivatalos szervezetek az elcsatolt területeken kialakult állampolgári-jogi kérdéseket hivatottak rendezni, mint például a személyazonosítás, és ezeket fokozatosan felszámolják, illetve visszahelyezik a hivatalos magyar közigazgatás keretei közé. Az irredenta szervezetekről Bánffy a magyar fél által már tavasszal hangsúlyozott álláspontot ismételte, miszerint azok „a kormánytól függetlenül keletkeztek, és a kormánynak nem volt és a jelenben sincs semmiféle kapcsolata velük”,¹⁹² ugyanakkor Bánffy megemlítette „a magyar kormány nemrégiben elfogadott eme szervezetek feloszlatását célzó határozatát, amely ismét a magyar kormány a békeszerződés rendelkezései irányában tanúsított lojalitását bizonyítja”.¹⁹³ Bánffy ezenkívül figyelmeztette a csehszlovák külügyminisztert, hogy a csehszlovák oldalról jövő bármilyen, az irredenta szervezetek felszámolását sürgető felhívás csak rontana a helyzeten, illetve az a magyar kormányt álláspontja megváltoztatására kényszeríthetné.¹⁹⁴ Ezekon kí-

vül valószínűleg további politikai jellegű kérdések is szóba kerültek, amelyek kere-
tén belül magyar részről – az említett csehszlovák külügyminisztériumi távirat és
Bethlen programbeszédének külpolitikai irányelvekkel kapcsolatos kijelentései alap-
ján – valószínűleg nem került sor követelések egyértelmű megfogalmazására, sem
arra a korábbi gyakorlatra, hogy a gazdasági jellegű kérdések szóba kerülését poli-
tikai kérdések megtárgyalásának feltételéhez kössék.

Annak ellenére, hogy a második csehszlovák–magyar miniszteri szintű találkozó
a nagy nyilvánosság tudtával és a sajtó érdeklődésével övezve zajlott, a híradások
tartalmából kitűnik, hogy a találkozóon tárgyalt kérdésköröket illetőleg a sajtó a ta-
lálkozó alatt nem jutott sok információhoz.¹⁹⁵ A találkozó megkezdődésével kapcsola-
tban a sajtó a csehszlovák sajtóiroda értesüléseire támaszkodott, amely közölte:
„A három miniszter találkozájának – úgy tűnik – legfontosabb célja az, hogy megköny-
nyítse a Budapesten és Prágában üléselő szakértői bizottságokban felmerült konkré-
t kérdések megoldását”,¹⁹⁶ kiegészítve az egyes szakértői bizottságok által tár-
gyalt kérdéskörök felsorolásával.¹⁹⁷ A hírben szereplő „úgy tűnik” kifejezés viszont
nem árulkodik különösebb, a tárgyalás témáját alkotó konkrét kérdésekben való tá-
jékozottságról. A megkezdett tárgyalások kapcsán a sajtó közli, hogy a „miniszterek
eszmecseréje” az alapelvek felvázolására szorítkozott, amelyek kidolgozása és
megvalósítása az egyes bizottságok feladata lesz,¹⁹⁸ ami végül is megegyezik a va-
lósággal. A fentiek alapján a sajtó a továbbiakban a tárgyalás témáját automatiku-
san a bizottságokban tárgyalt kérdésekkel azonosította. Ennek megfelelően termé-
szetesen foglalkozott a bizottságokban tárgyalt témák közül a legerősebb politikai
felhanggal bíró kérdésekkel: a kölcsönös amnesztia, illetve a volt magyar állami hi-
vatalnokoknak az újonnan kiépített államigazgatásba való visszafogadásának
kérdésével.¹⁹⁹ Ezen belül külön figyelmet kapott a Szlovákiából elmenekült szemé-
lyek magyar fél által követelt amnesztiaja, illetve a szülőföldjükre való visszatérés
lehetővé tétele, amit a csehszlovák fél az általános amnesztiával kapcsolatos kér-
déskörbe sorolt.²⁰⁰ Kiemelték továbbá a gazdasági kérdéseket, illetve a gazdasági
bizottság által tárgyalt legfontosabb kérdéseket, úgymint a szén, gabona és liszt
cserekereskedelmét, a magyar bor Csehszlovákiába való behozatalának, illetve a
pilzeni sör Magyarországra való kivitelének engedélyét és a csehszlovák fémipari
termékek Magyarországra való exportját.²⁰¹ Ezek mellett a lapok említették a Buda-
pesten üléselő közlekedési bizottságban felmerült, a Párizst Budapesttel és Buka-
resttel összekötő vasútvonal iránya körüli vitát, amelyben a csehszlovák fél a Prá-
gát és Pozsonyt érintő útvonalat, míg a magyar fél a Bécsen keresztül vezető útvo-
nalat részesítette előnyben.²⁰²

A fentebb említett szakértői bizottsági kérdések mellett a sajtóban megjelentek
a területi kérdésnek a tárgyalásokon való felvetését igazoló hírek is. A Mariánské
Lázně-i tárgyalások befejeződése kapcsán a *Prager Tageblatt* közli, hogy a találkozó
megmutatta néhány politikai nézeteltérés áthidalásának lehetőségét, ugyanakkor
azt is hozzáteszi, hogy a határmódosítással kapcsolatos magyar követelések még
nem találtak meghallgatásra, viszont ez megtörténik, amint azt a békeszerződés le-
hetővé teszi, illetve ha Magyarország hajlandó lesz tartós baráti viszonyt garantálni
szomszédai irányában.²⁰³ A kérdést illetőleg a napilap ugyanakkor a csehszlovák kül-
ügyminiszter elutasító álláspontjáról ír, hozzátéve, hogy talán a következő találkozó
sikerül a feleknek megegyezésre jutniuk.²⁰⁴ A területi kérdés jelenlétével a *Národní*

listy is foglalkozott: ez rámutat a csehszlovák fél megegyezésre való hajlandóságára, de azt is közli, hogy – a magyar fél követelései jogosultságának esetén – nem ez a magatartás az egyetlen garancia a csehszlovák–magyar tárgyalások folytatására.²⁰⁵ A *Budapesti Hírlap* a csehszlovák *Venkovra* hivatkozva a tárgyalás témájával kapcsolatban egyenesen közli, hogy a miniszterek találkozájának legfontosabb pontja Magyarországnak Csehszlovákia, pontosabban annak szlovákiai, illetve kárpátaljai része irányában támasztott területi követelése volt.²⁰⁶

Mindazonáltal még a találkozó után sem jelentek meg a sajtóban annak tényleges eredményeiről szóló hírek. A *Prager Tageblatt* szerint a „Mariánské Lázně-i találkozón sok mindent elértek”,²⁰⁷ viszont konkrétumokat nem közöl, a bizottságokban megtárgyalt kérdések alapján a cseh szén és érc magyar gabonára való cseréjén kívül csupán azt említi, hogy sikerült a háztartási cikkekkel megtelt csehszlovák raktáraknak piacot biztosítani.²⁰⁸ A találkozó pozitív visszhangot váltott ki *Prager Presse* hasábjain, ahol a találkozó eredményeit elemezve megállapítják, hogy a magyar fél lojalitást tanúsít a csehszlovák kormánnyal szemben.²⁰⁹ A jövőbeni kereskedelmi egyezmény alapjainak lefektetésével kapcsolatos közlés mellett a napilap a baráti légkörben megtárgyalt politikai kérdésekről is ír, miközben azon meggyőződésének is hangot ad, hogy a következő, már bejelentett találkozón a két ország újabb közeledése válik valóra.²¹⁰

A kétnapos, második csehszlovák–magyar kétoldalú találkozón, amely június 24-én több mint ötórás üléssel délután kettőkor fejeződött be,²¹¹ a delegációk hazautazásuk előtt még egy hivatalos közleményt adtak ki, amelyben ez állt: „Attól a benső óhajtól vezérelve, hogy a békeszerződésből eredő számos kérdés barátságos uton rendeztessék, Benes dr. cseh külügyminiszter és Bánffy gróf magyar külügyminiszter június 23-án és 24-én Marienbádban összejöttek, hogy személyes eszmecsere alapján hozzájáruljanak némely nehézség megoldásához, a melyek a Prágában és Budapesten ülésező szakbizottságok munkálatai közben felmerültek. Benes és Bánffy gróf e kérdések egy részének rendezése tekintetében megegyeztek. A többi kérdés megoldása az újonnan kidolgozandó tervezetek alapján részben a szakbizottságok útján, részben pedig a miniszterek újabb összejövetele alkalmával fog megtörténni. Az összejövetel idejét később fogják megállapítani.”²¹²

Az idézett közlemény és a találkozó fentebb tárgyalt tartalma alapján megállapíthatjuk, hogy a brucki, első miniszteri szintű találkozóval ellentétben, amely kimondottan csak tájékoztató és ismerkedő jelleggel bírt, ezúttal tényleges lépések megtételére került sor, és bár e lépések kicsiknek és jelentékteleneknek tűnnek, valójában a két ország kapcsolatát meghatározó és a normalizált együttélést biztosító addig megoldatlan kérdések szempontjából rendkívül fontosak voltak. Ezt bizonyítja Benešnek a képviselőház és a szenátus külügyi bizottságai előtt tartott, az ötéves időszak mérlegét megvonó 1924. február 6-án tartott beszéde is, ahol a második csehszlovák–magyar kétoldalú találkozó kapcsán kijelentette, hogy ott „valamivel messzebb jutottunk, mint az első alkalommal”.²¹³ A politikai megbeszélés tárgyilagos, technikai-gyakorlati jellegét, illetve a határozottan politikai jellegű kérdések valószínűsíthető hiányát a cseh fél bizonyára örömmel fogadta. A Mariánské Lázně-i miniszteri szintű tárgyalások eredménye tehát elsősorban a Prágában és Budapesten ülésező szakértői bizottságok sikeres munkájához szükséges alapok megerősítése és a konkrét technikai kérdésekkel kapcsolatos nézetek cseréje volt. Ezen kí-

vül a csehszlovák fél lehetőséget kapott, hogy megismerkedjen a Bánffy által képviselt új magyar kormány irányvonalával, illetve meggyőződhetett a Teleki-kormány által elindított bel- és külpolitikai konszolidációs folyamat változatlanágáról, amelyet már csak a volt miniszterelnök tárgyalásokon való jelenléte is bizonyítani szándékozott. A legfontosabb dolog viszont a nyilatkozat befejező részében kinyilvánított hajlandóság volt, hogy a felek a szakértői bizottságokban felmerülő esetleges problémák megoldásában való közvetlen segítség szükségének esetén egy újabb miniszteri szintű találkozót szerveznek meg.

A volt magyar miniszterelnök, Teleki gróf a Mariánské Lázně-i találkozó után a csehszlovák sajtóirodának még egy nyilatkozatot adott, amelyben a csehszlovák–magyar kétoldalú tárgyalások és azok sikerének hátterével kapcsolatban a következőket mondta: *„Általában megállapíthatom, hogy összefüggésüknek célja, jobban mondva problémája az volt, hogy a trianoni békeszerződés témáját az élethez és két országunk együttéléséhez alkalmazzuk. Ez az igyekezetünk annak belátásából keletkezett, hogy a szerződés szó szerinti való alkalmazását nem lehet végrehajtani, mivel az nem ered a részletek teljes ismeretéből. Persze nem volna nehéz a kormányoknál az említett probléma teljes megértésére találni, sokkal fontosabb azonban, hogy a népek ezt a problémát ne csak helyesen ítéljék meg, hanem kölcsönösen meg is értsék egymást. Ebből a célból bizonyos fájó töviseket kell majd testükből kihuzni.”*²¹⁴

A nyilvánosság elégtelen tájékoztatását bizonyítja a második csehszlovák–magyar tárgyalás után Kutkafalvi Miklós képviselőnek Bánffy külügyminiszterhez intézett interpellációja is a magyar Nemzetgyűlés 231. ülésén július 18-án, amely világosan illusztrálja azokat a feltételezéseket és találgatásokat, amelyeket a csehszlovák–magyar tárgyalások vontak maguk után.²¹⁵ Az említett képviselő interpellációjában felszólította a magyar diplomácia vezetőjét a csehszlovák–magyar tárgyalások eredményének részletes ismertetésére, rámutatva – szavaival élve – a csehszlovák külügyminiszter nyilatkozatának nyomán külföldön terjedő híresztelésekre, melyek értelmében a két fél már megegyezett egymással, miközben a Bruckban elkezdett tárgyalásokkal kapcsolatban felhívta a figyelmet képviselőtársai és a magyar nemzet informátlanságára.²¹⁶ A következő expozéjában Kutkafalvi a külföldön terjesztett egyezségről szóló híresztelésekkel élesen szembefordult, és egyértelműen elutasított bárminemű gazdasági vagy politikai egyezményt Csehszlovákia területi engedményei nélkül, emellett rámutatott a csehszlovák ipar bonyolult gazdasági helyzetére, amelynek a magyar piacra akut szüksége van.²¹⁷

A magyar külügyminiszter válaszából közvetlen információkhoz juthatunk egyrészt a tárgyalás természetesen csak gyakorlati-gazdasági kérdéseket érintő tartalmáról, másrészt arról, milyen mértékben sikerült az egyes problémákra megoldást találni. Bánffy válasza egyben jelentős a két fél megállapodásának alapján történő közönségtájékoztatás terjedelmének és mértékének szempontjából, amelyek mentesek a sajtó esetleges torzításaitól.²¹⁸ Bánffy tehát válaszában megerősítette, hogy a Mariánské Lázně-i találkozó megrendezését a bizottságok munkájának megkezdése és a bizottságokban tárgyalt egyes kérdések magasabb szinten való megtárgyalása tette szükségessé, amely kérdések mind a békeszerződés megvalósítása, mind a kétoldalú gazdasági kapcsolatok rendezésének szempontjából alapvető fontosságúak.²¹⁹

Bánffy továbbá összefoglalta a bizottságokban elért eredményeket is. A jogi-politika bizottság munkáját elemezve elmondta, hogy ott eddig megtárgyalták a bűnözők kölcsönös kiadatásával, a büntetőeljárás ügyekben való együttműködéssel, az állampolgári-jogi ügyekkel, az okiratok hitelesítésével és a gyámsági ügyekkel kapcsolatos kérdéseket – ezek megtalálhatóak a tárgyalás magyar fél által készített jegyzőkönyvében is. A gazdasági bizottságban folyó munka kapcsán Bánffy de facto hivatalosan is bejelentette a bizottsági, illetve az egész csehszlovák–magyar tárgyalások első kézzelfogható eredményét, miszerint a két szakértői delegáció egy rövid távú szerződést kötött, amelynek alapján Magyarország szénért és koksztért cserébe gabonát szállít Csehszlovákiának. Bánffy ugyanakkor hozzátette, hogy a szerződés hosszabb távra szóló változata még további megtárgyalásra vár. A többi szakértői bizottság munkáját illetően a magyar külügyminiszter megállapította, hogy a két fél közötti kompromisszumhoz vezető út ezekben a bizottságokban sokkal nehezebb, tehát a tárgyalás is tovább tart majd. A továbbiakban Bánffy meggyőződését fejezte ki, miszerint azáltal, hogy a csehszlovák fél tudatosítja, mekkora terhet jelent Magyarország számára a trianoni szerződés rendelkezéseinek teljesítése, sikerül a többi kérdésben is megegyezésre jutni, amit a csehszlovák–magyar tárgyalások bizottsági szintű munkájának eredményei is alátámasztani látszanak. Bánffy – rámutatva a bizottságokban tárgyalt kérdések összetettségére, a kontextusból való kiragadást elkerülendő – elutasította azok részletes elemzését.²²⁰

A magyar külügyminiszter felhívta az interpelláló képviselő figyelmét Magyarország konszolidációra törekedő politikai irányvonalára, amelynek célja az egész közép-európai régió stabilizációja, és amelybe a csehszlovák–magyar tárgyalások is szervesen illeszkednek.²²¹ Válaszának befejező részében Bánffy a csehszlovák félnek szánt kijelentéseiben a magyar külpolitika őszinte voltáról, illetve a csehszlovák féltől elvárt nagyobb bizalomról beszélt, és kifejtette, hogy abban az esetben, ha a két ország hajlandó lenne kölcsönösen elismerni egymás igényeit, a jelenleginél jobb kapcsolatok kiépítésére is lehetőség nyílna.²²²

A csehszlovák Nemzetgyűlésben a várakozások ellenére ugyanúgy, mint a brucki találkozó esetében, a Mariánské Lázně-i miniszteri szintű csehszlovák–magyar tárgyalás sem jelent meg a napirendi pontok között, tehát a magyar külügyminiszter tárgyalásokat elemző parlamenti beszédét nem tudjuk összehasonlítani egy, a csehszlovák külügyminiszter által tartott hasonló beszámolóval. Azt, hogy Beneš hogyan értékelte az újraindított csehszlovák–magyar tárgyalásokat, csak általános jellegű, például a *Prager Press*-ben megjelent kijelentésekkel tudjuk illusztrálni. A csehszlovák külügyminiszter a lapnak adott interjújában a Mariánské Lázně-i találkozó kapcsán azt nyilatkozta, hogy „a marienbadi tárgyalások minden főpontjukban egyezségekre vezetnek s hatalmas politikai és gazdasági lépést jelentenek”.²²³ Beneš – Bánffy beszámolójával összhangban – a második miniszteri szintű találkozót Európa stabilizációja szempontjából egy újabb jelentős lépésnek nevezte, miközben ő is a Bánffyéval szinte megegyező hangnemben beszélt a két ország kapcsolatainak elősegítését célzó oldott légkör megteremtésének szükségességéről, amely célhoz – Beneš szavai szerint – a két ország a Mariánské Lázně-i találkozó által ismét közelebb került. Továbbá Beneš is megemlítette a két országra váró „komoly feladatok”²²⁴ megoldása szempontjából fontos „közös megértés és lojalitás” megteremtésének szükségességét, miközben hozzátette, hogy „a cseh oldalon az a bizonyos megértés, amiről a magyar

delegációnak is volt alkalma meggyőződnie, már létezik”.²²⁵ Beneš szavai, amelyekben a „csehszlovák delegációnak a magyar fél konstruktív hozzáállása és őszinte lojalitása felett érzett meglepedettségét”²²⁶ fejezik ki – ami végül is egybevág a korábban említett csehszlovák külügyminisztériumi körtávirattal –, arról árulkodnak, hogy a csehszlovák félnek a kétoldalú tárgyalásokkal szemben támasztott elvárásai teljesültek, azaz a hangsúly politikai kérdésekről a gazdaságiakra helyeződött, illetve a magyar fél felhagyott azzal a gyakorlattal, hogy a gazdasági kérdések megtárgyalását a politikai kérdések megoldásának feltételéhez kösse.

Az 1921. év első fele és a csehszlovák–magyar viszony

A Mariánské Lázně-i második csehszlovák–magyar kétoldalú találkozó a csehszlovák–magyar kapcsolatok alapvető fontosságú időszakának, az 1921-es év első felét, pontosabban az 1920 novemberétől 1921 júniusáig terjedő átfogó időszak kicsúcsozódását jelentő eseménye volt. Ez az időszak a két ország kölcsönös viszonyának tekintetében az egészséges párbeszéd megteremtésének jegyében telt, amely végül is oda vezetett, hogy a két ország hivatalos politikai képviselői és szakértői azzal a céllal ültek egy tárgyalóasztalhoz, hogy megvitassák az együttélés nem csak technikai jellegű kérdéseit. A Mariánské Lázně-i találkozó ugyanakkor egyfajta próbát is jelentett a két fél számára, ahol az említett időszak alatt kirajzolódott korlátok figyelembevételével tesztelheték tárgyalási képességeiket. Az ausztriai Bruckban tartott első miniszteri szintű találkozóval ellentétben, ahol a felek egyrészt még saját tárgyalási pozíciójukkal ismerkedtek, másrészt első alkalommal találkoztak közvetlenül a tárgyaló fél nézeteivel és koncepciójával, a második találkozó már a tényleges szakmai, gazdasági-pénzügyi, jogi-technikai és nem utolsósorban közlekedési kérdések megtárgyalásával telt, ezek végső formáját az egyes szakértői bizottságok voltak hivatottak megadni. A Mariánské Lázně-i találkozó tehát a csehszlovák fél által szorgalmazott koncepció győzelmét jelentette, melynek során a sürgős jogi-politikai, technikai, valamint gazdasági jellegű kérdések megoldására törekedtek, ennek sikerétől ugyanis nagymértékben függött a két ország gyors gazdasági konszolidációja, ami végül is a két országot e modus precedendi megtételére kényszerítette.

A fentebb említett hat, illetve nyolc hónap alatt Csehszlovákia és a háború utáni Magyarország – megalakulásuk után két évvel – végre létrehozta a gazdasági és politikai együttélés azon alapjait, amelyből a két ország szakértői a későbbiekben kiindulhattak. E két év a közép-európai régió egy rövid, de annál bonyolultabb, a háború utáni jogi-politikai struktúrák újjáalakulásának gondjaival terhelt időszaka volt. Bár a felek közötti kapcsolatfelvétel és maga a tárgyalás is meglepően gyors tempóban folyt – főleg a korábbi kétéves, ellenségeskedésekkel tűzdelt periódus szemzőgéből az a négy hónap, amely alatt a feleknek sikerült mindenféle, a miniszteri szintű találkozót lehetővé tevő kérdésben megegyezniük, tényleg rövidnek tűnik –, a folytatás már nem volt ennyire látványos. Az 1921 júniusában megrendezett kétoldalú, miniszteri szintű találkozó ugyanis egy hosszabb időszak igyekezetének csúcspontját jelentette.

A kétoldalú csehszlovák–magyar tárgyalások beindításának fent említett viszonylagos gyorsasága azért is meglepő, mert azok két teljesen különböző elképzelés találkozásának jegyében zajlottak le: Csehszlovákia kizárólag a praktikus, gazdasági kérdések megtárgyalását szorgalmazta, míg a magyar fél a gazdasági kérdésekkel

szemben elsősorban a politikai jellegűeket szerette volna megtárgyalni, illetve legalább felvázolni azok megoldásának lehetőségeit és megegyezésre jutni későbbi megvalósításukkal kapcsolatban vagy esetleg kombinálni a kétfajta kérdéskört, és együtt megtárgyalni azokat. A magyar fél által követelt politikai jellegű kérdések mögött természetesen a területi kérdés állt, pontosabban a részleges területi engedmény, amelyet a magyar fél először egyenesen mint a gazdasági kérdésekről való tárgyalás elkezdésének feltételeként határozott meg. Mindenesetre, ahogy azt a Mariánské Lázně-i találkozó jellege mutatja, a második, a szó szoros értelmében konszolidációra törekvő, Bethlen István vezette magyar kormány tudatosította, hogy a békeszerződések által frissen kodifikált status quo megváltoztatására törekvő politikai út járhatatlan, illetve hogy külpolitikai téren egyre inkább Közép-Európa gazdasági konszolidációjával kapcsolatos kérdések kerülnek előtérbe, amelynek keretén belül Magyarország is egy szilárdabb gazdaság alapjainak lerakására kényszerül. Az új magyar politikai vezetés tehát ráébredt annak szükségességére, hogy tevékenységét az ország nemzetközi tekintélyét és politikai súlyát meghatározó szélesebb külpolitikai összefüggések figyelembevételével folytassa. Magyarország természetesen továbbra sem nyugodott bele a rákényszerített békeszerződés tényébe, és nem adta fel annak esetleges revíziójára törekvő elképzeléseit, ezen a téren csupán egy visszafogottabb politikai irányvonalat vezetett be, amely az említett elképzeléseket egy hosszabb, Magyarország nemzetközi pozícióját erősítő, ebből a szempontból biztosabb, aktív diplomáciai propagandára építő folyamat keretei között szerette volna megvalósítani.

Ahogy azt a politikai kérdésekben való egyezsége jutás korlátjai jelezték, konkrét, átfogó egyezményt gazdasági téren sem sikerült elérni. Annak a bizonyos kereskedelmi szerződésnek a megkötésére, amely az elkezdett miniszteri és bizottsági szintű tárgyalások célját képezte, nem néhány hónapon, hanem csak néhány éven belül került sor. A két ország közötti kapcsolatok még gazdasági téren is érzékelhető összetettségét, amelyet a politikai ellentétek természetesen nagyban meghatároztak, jól illusztrálja az a tény, hogy a Csehszlovákia és Magyarország közötti kereskedelmi szerződés megkötésére csak 1927-ben, tehát további hat évig tartó tárgyalások után került sor.

1921-ben azon a jelentőségteljes tényen kívül, hogy a két fél tárgyalóasztalhoz ült, ahol kirajzolódtak a tárgyalás alapvető elképzelései, illetve egy rövid lejáratú árucseré-egyezményen kívül, amelyet Bánffy külügyminiszter említett a fentebb tárgyalt parlamenti összefoglalójában, semmilyen konkrét, a gazdasági együttműködést lényegesen befolyásoló vagy a további tárgyalások gerincét alkotó eredmény nem született. A csehszlovák–magyar tárgyalások júniusi kicsúcsosodásának, de az egész nyolc hónapig tartó közeledési folyamatnak is egyetlen kézzelfogható eredménye egy két hónapra szóló – július 2-án egy kereskedelmi-politikai függeléssel kiegészített – egyezmény volt, amelyet később az év végéig meghosszabbítottak. Ez az egyezmény az árukivitel megkönnyítésére irányult, amelyre az addigi engedélyezési rendszer vonatkozott, illetve a vasérc akadálytalan kivitelét tette lehetővé.²²⁷

A csehszlovák–magyar viszonyoknak akárcsak gazdasági téren való rendezését akadályozó politikai korlátok mindkét országban olyan mélyen gyökereztek, hogy azok érthető módon nem csak a kétoldalú politikai kapcsolatokra voltak hatással, hiszen a politika mint mindig szorosan kapcsolódik a gazdasághoz, tehát a gazdaság szintjén történő eredményes kommunikáció feltételez egy, ha nem is ba-

ríti, de legalább semleges politikai háttérrel. 1921-ben, két és fél évvel a háború, az Osztrák–Magyar Monarchia széthullása és az utódállamok létrehozása után a csehszlovák–magyar kapcsolatok terén nemhogy ez a háttér, de még csak megteremtésének lehetősége sem volt meg. Az érintett két ország között – a Közép-Európát az első világháborút követően alaposan átszabó „plasztikai műtét” után – akkora szakadék alakult ki, hogy annak áthidalására a két világháborút elvlasztó húsz év sem bizonyult elegendőnek, amely során időben egyre távolabb kerülve az első világháborútól, világossá vált, hogy a versailles-i békerendszer által kialakított nemzetközi politikai elrendezés nem a konszolidáció, hanem fokozatosan a nemzetközi jogrend felborulásához vezet.

Mindenesetre a csehszlovák–magyar kapcsolatok kiépítése – tekintet nélkül az alapfeltételek hiányára, amelyet a két ország közötti politikai kapcsolatok alakulása is sejtetni enged – a húszas évek közép-európai politikai és gazdasági stabilizációs folyamatának keretén belül jelentős eseményként értékelhető. A párbeszéd elkezdése viszont semmi esetre sem tekinthető az egyik országnak a másik irányában tett politikai gesztusának, azt tisztán bel-, illetve külpolitikai szempontok motiválták. A kétoldalú kapcsolatok felvételét a gazdasági kérdéseken kívül azon tágabb értelemben vett politikai körülmények is befolyásolták, amelyek az újonnan kialakított közép-európai rendszer alapjait veszélyeztették, illetve megkérdőjelezték annak életképességét, és Csehszlovákia számára veszélyes mérlegelésekre adhattak okot. E tendenciák a gazdasági és politikai problémákkal küzdő közép-európai országok gondjait egy valamiféle – országokat és nemzeteket tömörítő – gazdasági vagy akár államjogi egység kialakításán keresztül szerették volna megoldani. E veszély megléte bizonyára nagymértékben hozzájárult Csehszlovákia, Károly első restaurációs kísérletét követő kérelmelhetlen diplomáciai aktivitásához, amelyet még az antanthatalmakkal való esetleges, emiatt megromló viszony árán is vállaltak. Az antanthatalmak a kérdéssel kapcsolatban inkább a diplomatikus távolságtartás álláspontjára helyezkedtek, és a húsvét körüli eseményekkel kapcsolatos aggodalmaik Csehszlovákiának és Jugoszláviának abbéli eltökéltségéből fakadtak, hogy a kialakult helyzetet akár fegyveres úton is megváltoztassák.

A kétoldalú tárgyalások mindenesetre Károly restaurációs kísérlete és a Magyarország – annak ellenére, hogy Magyarországon a nemzeti királyság eszméje volt elterjedtebb – élesen bírált csehszlovák diplomáciai offenzíva ellenére sem értek véget, hiszen azokat, ahogy azt a korábbiakban említettem, mindkét országban gazdasági és külpolitikai szempontok tették fontossá. Csehszlovákia a tárgyalások folytatásával azt próbálta az antanthatalmak számára bizonyítani, hogy képes az együttműködésre, és kezelni tudja a közép-európai térséget sújtó gazdasági problémákat, míg Magyarország egyrészt a szűkebb, közép-európai elszigeteltségéből kívánt kitörni, másrészt készségességével – legalább részlegesen – az antanthatalmak bizalmába férközve szeretett volna a tágabb nemzetközi elszigeteltségén, ezáltal gazdasági gondjain is enyhíteni.

A két ország közötti tárgyalásoknak nem szabott gátat Csehszlovákia és szövetségesei Magyarország elszigetelését továbbra is szorgalmazó politikája, amely egyrészt az excsászár restaurációs kísérletét követő közép-európai Magyarország-ellenes szövetségi rendszer kialakításában nyilvánult meg, másrészt abban a diplomáciai törekvésben, hogy ne fogadják el Magyarország 1921. május 23-án benyújt-

tott jelentkezését a Nemzetek Szövetségébe, amelyet a kedvezőtlen nemzetközi politikai körülmények miatt – a kisantant határozott ellenzése, de az antanthatalmak részéről tapasztalható csekély támogatottság miatt is – rögtön vissza is vont. Abban az időben már javában folytak Csehszlovákiával a második kétoldalú találkozózt előkészítő megbeszélések, de ez szemmel láthatólag nem akadályozta Csehszlovákiát a Magyarországot még jobban elszigetelni szándékozó diplomáciai tevékenységének folytatásában. Azonban ezek a körülmények, bár a tárgyalásokat nem szakították félbe, bizonyára nagyban hozzájárultak a folyamat lelassításához, illetve a barikádok mindkét oldalon való megerősítéséhez, és akkor a csehszlovák–magyar viszony, illetve a közép-európai béke egy nagy próbája – Károly őszi, második restaurációs kísérlete – még előttük állt.

Jegyzetek

145. A magyar delegáció Mariánské Lázněba való érkezésének kapcsán lásd: *České slovo*, 13. évf. 142 sz. (június 23.), címloldal (*Porady s Maďary*). A magyar delegáció elutazásának időpontjával kapcsolatban pedig lásd: *Papers and documents...II*, No. 517, 549. p. (The Minister for Foreign Affairs, Count Bánffy, to the Representative of the Hungarian Government in Prague, Mr. Tahy. Code telegram No. 98. Budapest, June 20, 1921.)
146. *České slovo*, 13. évf. 142 sz. (június 23.), 9. p. (Poslední zprávy, *Konference v Mariánských Lázních*.)
147. Lásd *Papers and documents...II*, No. 513, 547. p. (The Minister for Foreign Affairs, Count Bánffy, to the Representative of the Hungarian Government in Prague, Mr. Tahy. Code telegram No. 97. Budapest, June 19, 1921), ahol közlik, hogy: „Count Bánffy, the Foreign Minister, accompanied by Count Paul Teleki, Member of Parliament, and Mr. Scitovszky, Secretary of State, is leaving for Carlsbad...”
148. Gróf Khuen-Héderváry Sándor (1881. június 16., Hédervár–1947, Szentendre): diplomata, a háború utáni magyar diplomáciai szolgálat megszervezője. 1905–1918 között az osztrák–magyar diplomáciai szolgálatnál dolgozott. 1920-ban a magyar külügyminisztériumban I. fokú követségi tanácsos lett. 1925-ben rendkívüli követ és meghatalmazott miniszterré nevezték ki. 1925–1933 között állandó miniszterhelyettes, 1933–1940 között párizsi nagykövet. Franciaország megszállása után a kollaboráns francia kormánynál, Vichy-ben irányította a magyar követséget. 1945 júniusában leváltották és nyugdíjazták. 1947-ben halt meg, valószínűleg a Dunába fulladt.
149. Lásd *České slovo*, 13. évf. 141. sz. (1921. június 22.), címloldal (*Konference zahraničních ministrů v Mariánských Lázních*).
150. Uo. A magyar delegáció létszámát illetően lásd *Papers and documents...II*, No. 517, 549. p. (The Minister for Foreign Affairs, Count Bánffy, to the Representative of the Hungarian Government in Prague, Mr. Tahy. Code telegram No. 98. Budapest, June 20, 1921), ahol Bánffy tájékoztatja a prágai magyar küldöttest, miszerint: „I leave Budapest on the afternoon of Tuesday the twenty-first with five others.” Lásd még uo. No. 518, 549. p. (The Minister for Foreign Affairs, Count Bánffy, to the Representative of the Hungarian Government in Prague, Mr. Tahy. Code telegram No. 98. Budapest, June 20, 1921), ahol azonban csak négy személy szerepel.
151. *České slovo*, 13. évf. 142. sz. (1921. június 23.), címloldal (*Porady s Maďary*).
152. A Csehszlovák Szocialista Párt parlamenti képviselője.
153. Bizonyára František Peroutkáról, a későbbi kereskedelmi miniszterről (1926–1928) van szó.
154. *České slovo*, 13. évf. 142. sz. (1921. június 23.), címloldal (*Porady s Maďary*) és 9. p. (Poslední zprávy, *Konference v Mariánských Lázních*.)
155. Uo.

156. Uo.
157. Uo.
158. Uo. 141 sz. (1921. június 22.), címdoldal (*Konferencie zahraničních ministrů v Mariánských Lázních*).
159. Uo.
160. Uo.
161. Uo.
162. Uo.
163. Uo.
164. *Neuer Wiener Tageblatt*, idézve a *České slovo*, 13. évf. 142. sz. (1921. június 23.) alapján.
165. Uo.
166. Uo.
167. Uo.
168. *České slovo*, 13. évf. 142. sz. (1921. június 23.), címdoldal (*Porady s Maďary*). A cikkben Teleki tévesen miniszterként szerepel (lásd „a három miniszter Bánffy, Teleki és dr. Beneš magánlakosztályaiban”).
169. Uo. 144. sz. (1921. június 25.) (*Porady s Maďary ukončeny*).
170. A *České slovo* alapján.
171. *České slovo*, 13. évf. 143. sz. (1921. június 24.), címdoldal (*Porady s Maďary*). A cikk közli, hogy az első ülés „10 óra 25 perctől 13 óra 25 percig” tartott.
172. Uo.
173. Uo.
174. *Papers and documents...* II, No. 528, 559. p. (Notes of the Minister for Foreign Affairs, Count Bánffy, on the negotiations with the Czecho–Slovak Minister for Foreign Affairs, Dr. Beneš, held in Marienbad, June 23–24, 1921, Marienbad, June 24, 1921) vagy lásd: *Budapesti Hírlap*, 49. évf. 137. sz. (1921. június 24.), címdoldal (*A magyar–cseh tárgyalás*).
175. *Papers and documents...* II, uo. 559–564. p.
176. Uo. 559–560. p.
177. Uo. 559. p.
178. Viktor Dvorcsák (1878–1943) a háború előtt országgyűlési képviselő, foglalkozása újságíró. Jehlicskával együtt Szlovákia autonómiájának legaktívabb támogatója. Párizsban jelenteti meg a *La Slovaquie* című irredenta folyóiratot.
179. *Papers and documents...* II, No. 528, 559–560. p. (Notes of the Minister for Foreign Affairs, Count Bánffy, on the negotiations with the Czecho–Slovak Minister for Foreign Affairs, Dr. Beneš, held in Marienbad, June 23–24, 1921, Marienbad, June 24, 1921.)
180. Uo. 560. p.
181. Uo. 561. p.
182. Uo. 560. p.
183. Uo.
184. Uo. 562. p. Ezt a kérdést a jegyzőkönyv, összefoglaló jellege miatt, nem tárgyalja részletekbe menően. A csehszlovák fél álláspontjával kapcsolatban csak ennyit közöl: „Dr. Beneš... declared that Czecho–Slovakia would adhere strictly to the legal rules in force prior to November 3, 1919, concerning *pertinenza* (Rights of citizenship. Article 61 of the Peace Treaty of Trianon) irrespective of whether these rules favourably or unfavourably affect the financial status or nationality of active or retired civil servants.”
185. Uo. 561. p.
186. Uo. 561–562. p.
187. Uo. 562–563. p.
188. Uo. 562. p.
189. AMZV, Telegramy odeslané 1921, č. 5601–5800; 5749–5766. sz., Girsza miniszterhelyettes által 1921. június 19-én a csehszlovák külképviseleteknek küldött körtávirata.

190. Lásd: *České slovo*, 13. évf. 143. sz. 2. p. (Za hranicemi, *Porady s Maďary v Mariánských Lázních*).
191. A *České slovo* ugyanúgy tájékoztat a délutáni ülés kapcsán: „a tárgyalás délutáni ülésén nagyobb hangsúlyt kaptak a politikai jellegű kérdések” (lásd: *České slovo*, 13. évf. 143. sz. 2. p. (1921. június 24.) (Za hranicemi – *Porady s Maďary v Mariánských Lázních*).
192. Szabadon idézve ugyanonnan, 563. p.
193. Uo. Az irredenta szervezetek feloszlátását célzó külügyminisztériumi határozatot a magyar kormány 1921. június 5-én fogadta el.
194. Uo. 563. p.
195. Lásd például a felek a megtárgyalt pontok nyilvánosságra hozatalának részletességéről kötött megegyezését, amely kapcsán a magyar jegyzőkönyv a következőket közli: „Dr. Beneš inquired whether anything relating to this matter could be included in the statement to be published. I replied – roz. Bánffy – in the negative but I agreed that should any question be addressed to Dr. Beneš, he might quote the above as being the standpoint of the Hungarian Government on these issues...” (Lásd *Papers and documents... II*, No. 528, 564. p. (Notes of the Minister for Foreign Affairs, Count Bánffy, on the negotiations with the Czecho–Slovak Minister for Foreign Affairs, Dr. Beneš, held in Marienbad, June 23–24, 1921, Marienbad, June 24, 1921.) A fentiekből az tűnik ki, hogy a találkozó „nyilvános” jellege ellenére a tárgyaláson megbeszéltek nagyon kis hányada került ténylegesen a nyilvánosság elé.
196. Idézte a *České slovo*, 13. évf. 143. sz. (1921. június 24.), címloldal (*Porady s Maďary*) alapján. Lásd még: *Budapesti Hírlap*, 49. évf. 137. sz. (1921. június 24.), címloldal (*A magyar–cseh tárgyalás*).
197. Lásd uo.
198. Uo.
199. Uo.
200. Uo.
201. Uo.
202. Uo.
203. Uo. *Budapesti Hírlap*, 49. évf. 139. sz. 2. p. (1921. június 26.) (*A Marienbadi tanácskozás eredménye.*)
204. Uo.
205. Uo.
206. Uo. 49. évf. 138. sz. 2. p. (1921. június 25.) (*A marienbadi tanácskozást befejezték – A függő követelések kérdése.*)
207. Uo.
208. Uo.
209. Uo.
210. Uo.
211. *České slovo*, 13. évf. 144. sz. 2. p. (Za hranicemi, *Porady s Maďary ukončeny*), amely szerint a tárgyalás utolsó fordulóját 9 óra 45 perckor kezdték el, s délután 14 órakor fejezték be.
212. *České slovo*, 13. évf. 144. sz. (1921. június 25.), *Porady s Maďary ukončeny* vagy Lásd *Budapesti Hírlap*, 49. évf. 138. sz. 3. p. (1921. június 25.) (*A marienbadi tanácskozást befejezték.*)
213. Edvard Beneš: *Problémy nové Evropy a zahraniční politika československá. Projevy a úvahy z r. 1919–1924*. Praha, 1924, 287. p.
214. Uo. *Teleki o možnosti provésti doslovně trianonský mír* vagy lásd *Budapesti Hírlap*, 49. évf. 138. sz. 3. p. (1921. június 25.), *A marienbadi tanácskozást befejezték – Teleki Pál gróf nyilatkozata a magyar–cseh tanácskozásról.*
215. *Az 1920. Évi február hó 16-ára hirdetett Nemzetgyűlés naplója*. XII. köt. Budapest, 1921, A Nemzetgyűlés 231. ülése 1921. Évi július hó 18-án, hétfőn, 44–45. p.
216. Uo. 44. p.
217. Uo. 45. p. Kutkafalvi beszédének a csehszlovák ipar helyzetét taglaló részében rámutatott a piac elvesztésének kedvezőtlen hatására, amely elsősorban a múltban virág-

- zó cseh üveg- és kohászipart sújtotta. A csehszlovák kivitel szükségleteinek kapcsán kiemelte a faipari termékek számára elengedhetetlenül szükséges piacok jelentőségét, a behozatalt illetőleg pedig az élelmiszeripari termékek csehszlovákiai importjának fontosságát. (Lásd uo.)
218. Uo. 45–46. p.
219. Uo. 46. p.
220. Uo.
221. Uo. 45–46. p.
222. Uo. 46. p.
223. *Budapesti Hírlap*, 49. évf. 140 sz. 2. p. (1921. június 28.) (*Beneš a marienbadi tárgyalással meg van elégedve.*)
224. Uo.
225. Uo.
226. Uo.
227. Marta Romportlová: *ČSR a Maďarsko 1918–1938*. Brno, 1986, 61. p.

(Cseh eredetiből fordította Bondor Sándor)

ENDRE TÓTH

THE FIRST BILATERAL DISCUSSION BETWEEN CZECHOSLOVAKIA AND HUNGARY (1921) – MARIÁNSKÉ LÁZNĚ (II. PART)

Although Karel's spring restoration attempt and the connected feverish diplomatic activity of the Czechoslovak minister of foreign affairs Edvard Beneš had an unfavorable impact on the Czechoslovak-Hungarian relations, the urgent necessity of final solution of the accumulated problems of mainly technical or more precisely practical character contributed to a relatively quick reestablishment of a healthy communication between both parties in interest of resumption of negotiations of the commissions created in Bruck and in interest of implementation of another bilateral meeting on ministerial level. An evidence of bilateral determination to continue the negotiations initiated in March was another series of informal or preparatory dialogues, or more precisely a gradual initiation in technical commissions since the beginning of June and soon an agreement at another ministerial meeting held on 23 and 24 of June 1921, already in Czechoslovakia, in the city of Mariánské Lázně. Those who took part at this second bilateral meeting were again the head of diplomacy Edvard Beneš from the Czechoslovak side, and the new minister of foreign affairs earl Miklós Bánfy and the ex-prime minister earl Pál Teleki from the Hungarian side. In comparison with the informative political dialogues in Bruck, the second bilateral negotiations of ministers had a little more concrete character which was given by the initiation of the sessions of the commissions and by the necessity of discussing the controversial questions emerged in them. Holding of the second Czechoslovak-Hungarian bilateral meeting on ministerial level confirmed definitely the possibility of normalizing relations between both countries, even if not directly on the political field, but at least on the economical one. Thus the Czechoslovak-Hungarian negotiations initiated in the first half of the year 1921 laid the foundations for coming to an agreement about a commercial-political base necessary for both economies, the concrete form of which, nevertheless, claimed further protracted negotiations, or more precisely several years more.